

DARFUR VE LİBYA KRİZİ'NİN SAHRA CEPHESİ

Serhat Orakçı

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. "Darfur ve Libya Krizi'nin Sahra Cephesi", İNSAMER, 06.07.2020.

Analiz

Sudan'ın batısında yer alan Darfur bölgesi Orta Afrika-Güney Sudan, Çad-Libya, Sudan-Mısır hattıyla çevrelendiğinden Kuzey Afrika-Sahel ve Orta Afrika arasında merkezî bir jeostratejik konuma sahiptir. Darfur, jeopolitik ve jeoekonomik açıdan Akdeniz hattının berisinde, Afrika'nın kalbine açılan bir koridor oluşturur âdeta. Kontrolü zor olan bu koridorda ticaret ve göç odaklı hareketlilik olduğu gibi, kaçakçılık ve silah sevkiyatı vb. yasa dışı faaliyetler yapan silahlı gruplar da yer almaktadır. Göçebe ve yerleşik kabilelerin yurt edindiği bu koridor aynı zamanda bölgede yaşanan bazı krizlerde de önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin Orta Afrika krizinde, ülkenin kuzeyinde konuşlanan silahlı milisler, Çad ve Darfur üzerinden bölgeye giriş çıkış yaparken yine bu koridor üzerinden silah sevkiyatı ve lojistik destek temin etmişlerdir. Benzer bir durumu şimdilerde Libya krizinde de görmekteyiz.

Esasında Libya krizinin Akdeniz sahil hattında oluşturduğu bir gerilim sahası bulunmakta; ancak sıcak sulara akseden bu çekişmenin bir benzeri de Libya'nın Sahra'ya açılan güney kesimlerinde yaşanmakta. Sudan, Çad ve Nijer'i içine alan bu hat üzerinde yer alan birbirine rakip oluşumlar, kendi özgül ağırlıkları oranında Libya'daki silahlı mücadelelere etki etmekte. Örneğin Tuaregler, Tibular ve Darfurlu silahlı gruplar belirli bölgeleri kontrolleri altında tutmakta. Bu nedenle bölgeyle ilgili hesap kitap yaparken bu hattı göz ardı etmek stratejik bir hata olur. Her ne kadar inkâr edilse de bilindiği gibi Darfur'dan götürülen paralı askerler bir süredir darbeci General Halife Hafter saflarında Feyyaz el-Sarrac'ın temsil ettiği Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne karşı savaştırılmakta. Ancak bu paralı askerler haricinde Fur, Zegava ve Masalit etnik topluluklarını temsil eden Darfur'daki aktif silahlı grupların da bir süredir otorite

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

boşluğunun bulunduğu Libya sahasında faaliyet göstererek maddi kazanımlar elde etme arayışı içinde oldukları bilinmekte. Bu silahlı gruplar resmî ağızdan Libya'daki askerî varlıklarını reddetseler de Birleşmiş Milletler'in (BM) ortaya koyduğu raporlar bu iddiaların tam tersi bir duruma işaret etmekte.

Darfur ile Libya'nın güneyi arasında doğal bir bütünlük bulunmaktadır; hem kültürel hem de ekolojik benzerliklerin yanında bu bölgedeki siyasi ve ekonomik hadiselerde de etkileşim söz konusudur. 15.yy'dan 19.yy'ın üçüncü çeyreğine kadar bağımsız bir sultanlık yapısıyla var olagelen Darfur bölgesi, 1874 yılından itibaren Hartum ile siyasi bir bütünleşme içine girmiş olsa da bu coğrafyadaki siyasi-kültürel gruplar Çad-Libya ekseninde kendilerine özgü bir siyaset izleyebilmektedirler. Şüphesiz bu durumu kendi avantajına kullanmayı bilen kişi Muammer Kaddafi olmuştur. Bilindiği gibi Darfur üzerinden Sudan'ı istikrarsızlaştıran Kaddafi, para ve silah akıtarak Darfur'da kendine yakın silahlı güçlere destek vermek suretiyle Sudan siyasetine etki etmiştir. Her ne kadar Hartum farklı kesimleri töhmet altında bıraksa da Kaddafi, 2003 yılında patlak veren Darfur Krizi'nin âdeta görünmez aktörüydü. Bu bağlamda Kaddafi döneminden bu yana Darfur merkezli silahlı gruplar için Libya her zaman önemli bir finansal kaynak olmuştur.

Darfur'un istikrarsızlaşmasında rol oynayan silahlı Cancavidleri (yeni adıyla Hızlı Destek Kuvvetleri) şimdilerde Libya sahnesinde de görmekteyiz. Darfur'dan getirilen bu paralı milisler Halife Hafter saflarında savaştırılmakta. Darfur'un sosyoekonomik geri kalmışlığını fırsata çeviren bazı çevreler, devşirdikleri Darfurlu gençleri maaş karşılığı cephede ölüme göndermekte. Aynı kurgu, bilindiği gibi Yemen'de de uzun süredir tekrarlanmakta. Sudan siyasetinin yeni döneminde sıkça bahsedilen Geçiş Konseyi'ndeki ikinci isim, Hametti lakaplı Muhammed Hamdan Dagalo, bu sevkiyatın kilit aktörü konumunda. Asker sevkiyatı ve para transferi -basına yansıdığı kadarıyla- Kanadalı bir lobi şirketi üzerinden yürütülmekte. Ne var ki geçtiğimiz günlerde

Sudan Hızlı Destek Kuvvetleri Sözcüsü Halife Hafter saflarına katılmak için harekete geçen 8'i çocuk toplamda 122 kişinin yakalandığını duyurdu. Bu durum sahadaki dengelerde bir değişime ya da Hızlı Destek Kuvvetlerinin medya üzerinden gerçekleştirdiği bir PR'a işaret etmekte.

BM Güvenlik Konseyi bünyesinde düzenlenen Sudan Bilirkişiler Paneli (*Panel of Experts on the Sudan*) tarafından hazırlanan 2018-2020 dönemlerini kapsayan raporlara göre, Libya'da faaliyet gösteren Darfurlu silahlı gruplar, Libya Ulusal Ordusu sayesinde askerî kapasitelerini, teçhizatlarını ve asker sayılarını yeni katılımlarla arttırmış durumda; öyle ki bu gruplar sadece Libya'nın güneyinde kalmayarak gerek duyulduğunda sahil hattındaki mücadeleye de katılmakta. Bu bağlamda BM raporu ilginç detaylara yer vermekte. Darfur'da devletle çatışma hâlindeki Sudan Özgürlük Ordusu-Mini Minnavi fraksiyonu (SLA-MM) 200-300 araç ve 1.000 kadar askerle Libya'da faaliyet göstermekte. Grup, petrol bölgesi olarak bilinen Ra's Lanuf ve Cufra bölgelerinin yanı sıra Hun Askerî Havaalanı ve Zillah'ta da aktif.

Libya'da yer alan tek Darfurlu silahlı grup SLA-MM değil elbette. Bu grup içinden kısa süre önce ayrılan Sudan Özgürlük Ordusu-Geçiş Konseyi (SLA-TC) ve Sudan Kurtuluş Ordusu-Abdulwahid el-Nur (SLA-AW) fraksiyonları da belirli sayıda askerle Halife Hafter saflarında yer almakta. Ayrıca bu gruplarla iş birliği yapan başka mikro silahlı gruplar da Libya'daki mücadele üzerinden maddi kazanç elde etmenin peşinde. Buna karşın zaman zaman Hafter'le görüşmeler de Darfur'daki esaslı silahlı gruplardan olan Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) anti-Hafterci bir pozisyon içinde bulunmakta.

Darfur üzerinden gelerek Libya'da konuşlanan Darfurlu gruplar, Hafter'in komutasındaki Libya Ulusal Ordusu'na bağlı 128. Tabur'un emri altında faaliyet gösterirken Şeyh Hilal lakaplı Hilal Musa el-Zawawi, Ali Muhammed Wujij ve Hasan Musa gibi isimler bu iletişimde kilit rol oynamakta. Halife Hafter'den personel taşıyıcı zırhlı araç, arazi araçları, çeşitli silah

ve mühimmatlar alan bu gruplar, Darfur bölgesinden ve Çad'daki Darfurluların kaldığı mülteci kamplarından devşirdikleri gençleri Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nin kısa eğitim kaplarındaki talimlerden sonra sahaya sürmektedirler. Sağladıkları her askere 1.500 Libya Dinarı (yaklaşık 4.500 TL) para ödenirken üst rütbeli askerlere 2.500 Libya Dinarı (yaklaşık 7.500 TL) maaş bağlanmakta. Bu gruplar ayrıca faal oldukları bölgelerde başta araba kaçakçılığı olmak üzere silah kaçakçılığı ve fidye karşılığı adam kaçırma gibi yasa dışı faaliyetler de yürütmektedirler. Buradan da anlaşılabilir ki, bu gruplar için Libya bir iş sahası. BM'nin Bilirkişiler Paneli raporuna göre de temel motivasyonları maddi kazanç elde etmek olan bu grupların beklentilerinin karşılanmaması durumunda saf değiştirmeleri de söz konusu.

Darfur'daki politik-askerî oluşumlar, belirli dönemlerde kendi coğrafyasındaki gelişmeler karşısında kendi şartlarına has pozisyon alabilmektedir. İyi bilindiği gibi 1. Dünya Savaşı patlak verdiğinde İngilizlere karşı cephe alıp Darfur'u yeniden özgürleştirmek isteyen Sultan Ali Dinar, Osmanlı Devleti ile ittifak içine girmiştir (Bu tarihî veriyi göz ardı etmemek gerekir.). Bugün ise Darfur'u barış masalarında temsil eden silahlı oluşumlar, Libya sahasında Türkiye'nin açıktan destek vermeye başladığı Libya Ulusal Hükümeti'yle çatışmaktadır. Bu durum her iki taraf için de büyük bir talihsizlik elbette. Esasına bakılırsa sahadaki realite hem Sudan iç siyaseti hem de dış siyasetini kapsayan tezatlıklar ortaya çıkarmakta.

Sudan iç siyaseti açısından bakıldığında Darfurlu etno-militer oluşumların 2003 yılından beri hem Sudan Ordusu'na hem de ordunun desteklediği Cancavit milislerine karşı bir mücadele verdiği bilinmektedir. Ancak bu son durumda etno-silahlı grupların da Cancavitlerin de Halife Hafter safında aynı bloğun içinde yer aldıkları görülmektedir. Dış siyaset açısından ise tezat daha

büyük görünmektedir. Türkiye, son 15-20 yılı büyük insani krizlerin ve silahlı çatışmaların gölgesinde geçiren Darfur'a her zaman yardım elini uzatma arayışı içinde olmuştur. Bilindiği gibi Türkiye'nin Afrika kıtasında inşa ettirdiği en büyük sağlık komplekslerinden biri Darfur'un Niyala şehrinde ve Türkiye'den giden sağlık ekipleri belirli periyotlarla burada görev yapmaktadır. Bölgede Türk sivil toplum kuruluşlarının açtığı su kuyularının, mescitlerin ve okulların ise haddi hesabı yoktur. Türkiye için bu zamana kadar Darfur'a en fazla insani ve kalkınma yardımı götüren aktör denebilir abartılmış olmaz. Ne var ki siyasi-askerî alanda bu durumun yansıması farklılık arz etmektedir. Burada da yine Darfur'u masada temsil eden siyasi-askerî elit ile halk arasındaki kopukluk ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar Libya'daki çatışmalar sahil kesimindeki Trablus, Sirte, Misrata gibi şehirlerde yoğunlaşmış olsa da Libya'nın Sahra derinliğinde de benzer bir mücadele hattı yer almakta. Sahil hattındaki çatışmalara etki eden bu hat üzerinde Sahra'daki siyasi-askerî dengeler giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Libya sahasında sıkışma yaşayan Hafter yanlısı Emmanuel Macron'un Türkiye'ye karşı sert demeçlerinin ardından soluğu Moritanya'da alarak Çad ve Nijer'in de yer aldığı Sahel G-5 Zirvesi'ne katılması boşuna değil elbette. İlerleyen dönemlerde belki daha fazla dikkat çekecek bu mücadele alanında, Darfur'un ve Darfur'daki silahlı aktörlerin önemli bir yer tuttuğu ve hatta burada elde ettikleri kazanımlar üzerinden Sudan siyasetine etki etme çabası içinde oldukları görülmektedir. Libya'da askerî güçlerini arttırmayı amaçlayan bu yapılar, Hartum'a karşı ellerindeki maddi kazanımları daha etkili bir şekilde kullanma arayışı içindedir; ancak açıktan destek verdikleri Halife Hafter'e bağlı güçlerin sahada zayıflaması bu beklentilerini tamamen altüst edebilir.